

Helen
Humphreys

PRARASTASIS
SODAS

TYTOALBA

Detailed black and white line drawings of various flowers, including roses and lilies, are scattered in the corners of the page, framing the central text.

Helen
Humphreys

PRARASTASIS
SODAS

ROMANAS

Iš anglų kalbos vertė
Ina Rosenaitė

VILNIUS 2023

Helen HUMPHREYS
THE LOST GARDEN
Harper Perennial, Toronto, 2009

Bibliografinė informacija pateikiama Lietuvos integralios bibliotekų informacinės sistemos (LIBIS) portale [ibiblioteka.lt](http://biblioteka.lt).

Šį leidinį draudžiama atgaminti bet kokia forma ar būdu, viešai skelbti, taip pat padaryti viešai prieinamą kompiuterių tinklais (internete), išleisti ir versti, platinti jo originalą ar kopijas: parduoti, nuomoti, teikti panaudai ar kitaip perduoti nuosavybėn.

Draudžiama šį kūrinį, esantį bibliotekose, mokymo įstaigose, muziejuose arba archyvuose, mokslinių tyrimų ar asmeninių studijų tikslais atgaminti, viešai skelbti ar padaryti visiems prieinamą kompiuterių tinklais tam skirtuose terminaluose tų įstaigų patalpose.

Copyright: © Helen Humphreys, 2002
This book was published by Harper Perennial,
an imprint of HarperCollins Publishers Ltd.

© Ina Rosenaitė, vertimas į lietuvių kalbą, 2023
© „Tyto alba“, 2023

ISBN 978-609-466-741-1

*Kai sugrįši, pasakyk:
„Atėjau ne tuo keliu
Ir pamačiau, kad išbadėjęs miškas dega.“*

RICHARD CHURCH

*Niekas tavęs nesulaikys.
Niekas tavęs nepaleis.
Kai dvasia atsiskiria, o tu lieki –
vadiname tai žydėjimu.*

JORIE GRAHAM

ANGLIJA

1941-iej

*Ižengiamė į gatvės žibintų šviesą ir aplink atsiveriantį vakarą.
Ši išjausta akimirka. Mūsų trumpa savastis. Balti žvaigždžių
nėriniai virš kiemo.*

*Vaikštome Londono gatvėmis. Prieš septynerius metus. Ne-
susitinkame, bet esame kartu. Tai – tikrovė. Tai – apdulėjusi
knyga iš viršutinės Meifero bibliotekos lentynos. Po rašalu sken-
dintys gyvenimo garsai, neramios bangos, dūžtančios į šį skaity-
mo krantą. Kur tavęs laikiu. Tikrai. Už akimirkos. Už žodžio.
Čia, prie gatvės kampo. Čia, šiame puslapyje.*

*Bet viskas aplink mane užsidaro, net dabar, šią sustabdytą
akimirką. Pasakojimas dingsta man tariant žodžius. Kiekvie-
nas žodis – liepsnelė, kurią tau uždegiau virš šios užtemusios
gatvės.*

1

Ką galėčiau pasakyti apie meilę? Pamatę mane – niekuo neišsiskiriančio veido trisdešimt penkerių moteriškę, – sėdinčią šiame taksi ir važiuojančią į Padingtono stotį, turbūt pagalvotumėt, kad apie meilę aš negalėčiau žinoti nieko. Bet išvykstu iš Londono kaip tik dėl meilės.

Gimiau ne Londone, čia gyvenau tik pastaruosius dešimt metų, nuo tada, kai baigusi sodininkystės koledžą atvykau dirbti į Karališkąją sodininkystės draugiją. Bet juk meilę atpažįsti iškart, ar ne? Tą akimirką, kai pasijunti išties susitapatinęs su kažkuo. Ir nuo to momento, kai atvykau į šitą miestą, supratau, kad manyje yra tai, ko net nežinojau buvus. Kažkas po oda, kraujyje. Tvinksinti savastis. Nesuvaržyta, miela Londono betvarkė. Siauros gatvelės, vingiuotos lyg upės. Asketiškos akmeninės katedros. Srauni, drumsta, galinga Temzė, skirianti miestą patį nuo savęs; kūnu juntama to judančio plyšio įtampa. Tamsoje atsiremiau į akmeninį krantinės turėklą, toje dabarties šviesos maskuočių tamsoje, kai net šviečianti žvaigždė atrodo valstybės išdavikė. Užtam-

sintame Londone žmonės, kadaise puikiai pažinoję šį miestą, gatvėse trankosi vieni į kitus ir tarsi neregiai apgraibomis slenka nuo vieno pastato prie kito. Bet jau esu stovėjusi prie Temzės ir jutusi ją, besivejančią man po kojomis it šaknį.

Tačiau kaip tik tokiais dalykais jau nebegalima pasikliauti. Miesto vaizdas kasdien radikaliai keičiasi. Namai virsta duobėmis. Kvartalai – tuščiomis erdvėmis. Bet kas gali per nakt dingti. Kaip meilė gali atlaikyti tokį faktą?

Gatvės beveik ištuštėjusios. Mums važiuojant Voksolo Tiltlo prospektu, pakeliu akis ir tarp dviejų pastatų man šmėsteli žaluma, vedanti į Vincento aikštę, prie mūrinio Karališkosios sodininkystės draugijos pastato veido, iš aukšto žvelgiančio į Vestminsterio politinių žaidimų aikštelę. Dar vakar buvau ten, savo gyvenime, skubėjau sugrįžti po pietų su Rojumi Pyku. Aikštės kampe kanadietis karys atsisveikino su savo mergina. „Sudie, mieloji mano.“ Tai nuskambėjo smagiai ir žaismingai. Lipau Karališkosios sodininkystės draugijos laiptais, klausydamasi Rojaus Pyko nepalaujamo tarškėjimo apie jo „dar nematyta kriaušė“. Manau, jis slapčia tikisi, kad nepavyks nustatyti jos rūšies ir jis galės pavadinti ją savo vardu. *Pyko kriaušė*. Tenka pripažinti – skamba neblogai. Užtikrintai. Kaip dvi puikiai derančios muzikos natos.

Pyko kriaušė. Galvojau apie tai, lipdama pilkais akmeniniais laiptais atgal į savo kabinetą, bet tada iš aikštės man šuktelėjo balsas, su tokiu pasitikėjimu, kad iškart atsisukau. Aš visada pavydžiu pasitikėjimo savimi. Todėl mane Rojus

Pykas kadaise ir patraukė. Vieną dieną, stovėdamas mano kabineto tarpdury ir vienoje rankoje laikydamas 'Orange Goff', o kitoje – 'Pigeon's Heart', jis be galo aistringai pasakojo apie senas vietines obelų veisles. Tai buvo dar tada, kai jis domėjosi įvairesniais augalais, prieš tuos „dar nematytos kriaušės“ laikus, kurie nesibaigia.

Ar gali žodžiai pataikyti tiesiai į širdį? Ar tai įmanoma? Ar gali kalba paliesti taip tiesiogiai, kaip rožių kvapas? Kažkoks žmogus pašaukia mane nuo gatvės kampo ir aš atsisuku į tą balsą, kaip atsisukčiau į pavėsinę apsvijusios rožės kvapą.

Jau atsisveikinau su savo kaimynais, kurie nuomojosi būstą pas ponią Rois Denbio gatvėje. Atsisveikinau ir nepajutau nieko. Per tuos dvejus ten pragyventus metus nesusibičiu-liavau nė su vienu iš jų, ir nors ponas Gregoris bandė man patikti, taip ir nepatiko. Be bendradarbių, daugiau nėra nieko, su kuo galėčiau atsisveikinti; bet dabar, toldama nuo ten, kur gyvenau, jaučiu nepakeliamą liūdesį. Štai gatvė, kur auga nuostabi vyšnia. Šiomet jos žydėjimo nepamatysiu. Turbūt niekada nebepamatysiu.

Žvelgiu pro taksi langą, negalėdama nežiūrėti į tolstančias taip gerai pažįstamas gatves. Vėjas judina virš pastatų pririštus priešlėktuvinius aerostatus, jie supasi vienodu ritmu, kaip laivai, nuleidę inkarus uoste.

Dauguma pastatų palei cokolį apkrauti smėlio maišais. Ant langų – lipnių juostų kryžiai – graudus bandymas išsaugoti stiklą griaudėjant sprogimams. Bet daugiau langų be stiklų nei

su jais. Esu ėjusi pro restoranus ir aludes su gatvėn išdužusiais langais, kur klientai vakarienauja arba stovi prie baro su pinta alaus, tarsi tai būtų visiškai normali situacija, tarsi ten, toje jų mėgstamoje įstaigoje, langų niekada ir nebūta.

Ant daugumos vitrinų ir fasadų priklijuoti plakatai su informacija dėl antskrydžių. Rytais prie metro stočių driekiasi eilės vaikų, kad užsiimtų slėptuvę tam vakarui.

Moku nustatyti santykinį atstumą, kur sprogs bomba. Tos, kurios pernelyg toli, kad sužalotų mane pačią, girdisi dusliu trakstelėjimu, panašiu, koks būna automobiliui trinktelint į gatvės žibintą. Vokiečių numetamos tiek arti, kad galėtų pražudyti, švilpia keistai prismaugtu garsu, tarsi milžiniškas pamišęs virdulys.

Negaliu prisitaikyti prie šitų pokyčių. Nebegaliu toliau praitintis prie miesto griovimo. Londonas dega. Sausį ugnis sunaikino aštuonias miesto bažnyčias ir Sičio rotušę. Pro mano nuomojamo kambario langą buvo matyti į nakties dangų kylantys dūmai. Ir stogai, laižomi raudonų liepsnos liežuvių.

Taksi artėja prie stoties. Pro eilę kotedžų, kur vienas per vidurį staiga dingęs. Vaikai jau laipioja po plytų krūvą, kuria virto kažkieno namai. Iš griuvėsių kyšo laiptų armonika. Iš po lango rėmo plevėsuoja suplyšusios užuolaidos vėliava. Ant vienišos dar likusios sienos kreivai kabo veidrodis. Toluomoje girdisi artėjančios pagalbos aimana.

Atrodo kažkaip nepadoru žvilgčioti į kažkieno asmeninę erdvę po to, kai ją sugriovė vidurnakčio bomba. Šmėkšteli

tapetai. Vėjas plaiksto atverstos knygos lapus. Viskas, kas nebuvo skirta mums pamatyti, ūmai virsta tuo, ką prisieina pamatyti. Ir tik taksi jau nuvažiuojant nuo šito griuvėsių kraterio išvystu ranką. Ji išlindusi iš krūvos subyrėjusių plytų, kiek pariestais pirštais, tarsi ką tik būtų metusi kamuolį ir lauktų, kol jis nukris iš dangaus. Vaiko ranka. Dar pamatau ant jos likusią rankovę, o tada taksi nuvažiuoja tolyn.

Nežinau, kaip išmokti susitaikyti su beprasmiškėmis atsitiktinėmis žūtėmis. Nenumanau, kaip asimiliuoti tiek žiaurių pokyčių ar kaip iš naujo pažinti šį miestą, kuris kadaise man buvo toks savas, o dabar kasdien keičiasi. Negaliu rasti kelio atgal į savo gyvenimą, kai yra šalinami visi man gerai pažįstami objektai. Praeitą savaitę net pasiklydau ties Blumsberio aikštės kampu, kur gyvenau prieš persikraustydama karo pradžioje pas poniją Rois į Denbio gatvę, arčiau darbo. Ieškojau to keturaukščio plytinio namo aikštės kampe, pagal kurį paprastai orientuodavausi, kur sukti. Tačiau tas namas buvo virtęs nedidele krūvele plytų dulkių ir sudužusio stiklo.

Štai ką aš žinau apie meilę. Kad ji kasdien išbandoma, o tai, kas neatnaujinama – prarandama. Galima rinktis mylėti stipriau arba mylėti silpniau. Jei žmogus nusprendžia mylėti mažiau, lėkimo į atsisveikinimą jau nebesustabdyt. Visi mylėti dalykai išsprūsta nesipriešindami. Ir jų niekaip nesulaikysi.

Atvykome į Padingtoną. Saulės spinduliai virpa ant stoties stogo stiklo.

Sudie, mielas.

2

Vienas baisiausių dalykų dėl karo buvo ta paranoja, kad priešas įsiverš. Tai tiesiogiai virto visais įmanomais kelionių apribojimais civiliams, baiminantis, kad tarp mūsų gali pasitaikyti šnipų, pasiųstų išsiaiškinti, kur veržtis pirmiausia. Norint tuos šnipus išmušti iš vėžių, buvo pašalinti visi kelio ženklai Anglijos užmiesčiuose. Jokių kaimų ar miestelių pavadinimų. Jokių užrašų traukinių stotyse. Vaikams buvo griežtai uždrausta atsakyti bet kokiam svetimam žmogui, klausiančiam kelio, visur iškabinti plakatai, perspėjantys, kad „Neatsargūs pokalbiai kainuoja gyvybes“. Atrodo, kad niekam nekilo mintis, jog šnipai gali būti atsiųsti jau aprūpinti žemėlapiais.

Sunku vykti kur nors kitur. Palengvinimas, kurį geležinkelis suteikė tokiems kaip aš žmonėms, vykstantiems į nepažįstamą vietą, – mažutis, faktiškai nematomas užrašas su stoties pavadinimu žibinto apačioje tolimiausiame platformos gale. Jei žmogus važiuoja ne pirmame vagonė, ne dieną, nepersisveria per langą ir jo regėjimas ne pats geriausias, to užrašo niekaip nepamatys. Tai visiškai neįmanoma naktį, kai

visos šviesos traukiniuose išjungiamos ir užtamsintas žmonių krovinyms lekia nežinomomis vietovėmis į tam tikras geografines kančias.

Karas mus visus padarė nervingais neramiais kiškiais. Žvelgiu į savo bendrakeivius su užuojauta. Niekas nesitikėjo, kad karas truks taip ilgai, o dabar, kai Hitleris pasirengęs užimti Jugoslaviją, o Romelis pradeda puolimą dykumoje, jis atrodo dar platesnis ir amžinesnis nei anksčiau – dar beviltiškesnis nei anksčiau. Šalies gyventojų pastangos išgyventi ir būti pasirengusiems visiems galimiems pavojams mus visus pavertė krūpčiojančiais, baikščiais, išsekusiais padarais.

– Skaičiavau, – savo vyrui sako priešais mane sėdinti moteris. – Bet jau nebeprisimenu, pravažiavome penkias ar šešias stoteles.

Ir aš skaičiavau, bet, jai tai pasakius, iškart pati pamirštu. Traukinys rieda tolyn į pietryčius link Devono ir man topteli, kad turbūt niekas šiame vagone net nenutuokia, kur esame.

Vyriškis niekaip nereaguoja į savo žmonos irzlumą. Nekreipia į ją dėmesio. Iš to ir suprantu, kad jie situotiniai. Jis apverčia laikraštį ir perskaitau pirmojo *The Times* puslapio antraštes. Viena jų teigia: „Pusė Abisinijos užkariauta“, o po ja pastebiu tai, kas priverčia pasilenkti arčiau.

„Su didžiu liūdesiu pranešame, kad jau turėtų būti laikoma, jog ponija Vulf (rašytoja Virdžinija Vulf), dingusi nuo praeito penktadienio, nuskendo Uzo upėje Sasekse, prie Rodmelio, netoli Luiso.

Susimąstau apie laišką, kurį savo galvoje šįryt rašiau poniai Vulf. *Ši išjausta akimirka. Mūsų trumpa savastis.* Apie visus laiškus, kuriuos parašau mintyse. Visus laiškus, kurie niekada nebūna tokie geri, kad galėčiau išsiųsti. O dabar jau esu išvis praleidusi progą pasakyti jai, kad dievinu jos knygas ir kad man atrodo, jog vieną vakarą, prieš septynerius metus,ėjau paskui ją Londono gatvėmis. Ir atsakymo į klausimą, kurio visąlaik norėjau paklausti, – *Ar ten buvote jūs?* – jau niekada nesužinosiu.

Pamenu, kad švietė mėnulis ir man einant Tavistoko aikšte vejos buvo užlietos šviesa. Ir tik po kurio laiko pastebėjau aukštą tamsų siluetą moters, einančios priešais mane aikštės taku. Bet kai ją pamačiau, atrodė, kad ir visa kita matau pirmąkart. Birželio oras švelniai glostė man odą, o gretimos Sautamptono gatvės eismo srautas ūmai pritilo. Kvepėjo medžių žiedais ir jų aromatas atrodė kaip galimybių ir vilties kvapas.

Egzistuojant, užimant vietą pasaulyje, yra žodynas, kurio žodžiai nepersikelia per mirties bedugnę.

Pamačiau aukštą, kiek pakumpusį Virdžinijos Vulf siluetą, ji ėjo vakare per aikštę su plevėsuojančia sutemų spalvos suknele. Kokiais žodžiais išvis galėčiau tai nusakyti?

Sutemų spalvos suknelė. Alyvų spalvos. Apsupusi kūną šmėklišku rūku, mėnesienai kylant virš Londono stogų. Buvome gyvi. Liepsnojome gyvenimu. O dabar, praėjus keleriems metams, sėdžiu šiame kračiame vagone, žodžiams

sukantis aplink mane, audžiantis į plonas, pilkas gijas. Tik nieko negaliu nulaikyti. Dūmai, tie žodžiai tėra tik dūmai.

Atremiu galvą į langą. Stikle matyti blankus mano veido atspindys, pro jį teliūškuoja šviesiai žali laukai. Keista vėl matyti laukus, virš vandens susipynusius medžius ir skrendantį tulžį. Jokių sugriautų pastatų, jokių plytų dulkių debesų. Keista vėl matyti savo veidą traukinio lange. Nedažnai žiūriu į savo atvaizdą.

Kai mama jau žinojo, kad miršta, privertė mane pašalinti visus veidrodžius iš jos namų, sukrauti verandoje stiklu į sieną. „Nemanau, kad tau jų prireiks“, – pasakė tada.

Patraukiu galvą nuo lango. Palikau ir ją, savo mirusią mamą. Mamos vieta degančiame mieste, su pelenais ir sugriautais Londono pastatais. Jos namą subombardavo, kai ji gulėjo ligoninėje. Tą namą Ričmonde, kur užaugau. „Kaip gaila, kad manęs jame nebuvo“, – pasakė ji, kai jai tai pranešiau.

Už kelių eilių nuo manęs matyti uniformuota kario ranka. Likusį kūną slepia atkaltė. Staiga pasijuntu visiška vargšė. Man liko tik pilnas vagonas nepažįstamų žmonių, nuginkluojamai sodrus nepažįstamas peizažas ir atsiminimai, nesuteikiantys paguodos.

*Čia atrodo, jog karo išvis nėra. Per toli į vakarus,
kad girdėtusi per Lamanšą skrendančių bombonešių gausmas.
Ar prieš karą būta tokio pasaulio kaip šis? Ramaus pasaulio.*

© Ayelet Tsabari

HELEN HUMPHREYS (Helen Hamfris, g. 1961 m.) – kritikų pripažinta kanadiečių rašytoja, kurianti prozą, poeziją ir negrožinę literatūrą. Ji pelniusi ne vieną tarptautinį apdovanojimą, buvo įvertinta už meistrišką rašymo stilių ir gebėjimą taupia, poetinių elementų prisodrinta kalba perteikti giliausias personažų emocijas. 2022 m. Lietuvoje išleistas jos romanas „Bilas Triušio Pėda“. „Prarastasis sodas“ – antras autorės kūrinys lietuvių kalba.

1941-ųjų pavasaris, Didžiojoje Britanijoje nematyti karo pabėgusių. Gven Deivis – santūri, nekalbi, griežto būdo sodininkė – pabėga iš bombarduojamo Londono į užmiesčio dvarą vadovauti Ūkininkų armijos septynių merginų grupei. Jų tikslas – pakeisti kariauti išvykusius vyrus, auginti daržoves ir rūpintis žemės ūkiu.

Tačiau čia jos ne vienos. Visai greta apsistojęs būrys kanadiečių kareivių. Prašmatniame pilko mūro pastate su pokylių sale ir krištoliniais sietynais vyrai neramiai laukia įsakymo vykti į frontą.

Dvaras tampa priebėga nuo karo baisumų, jame kareiviai ir ūkininkaujančios merginos praleidžia tris mėnesius dirbdami, linksmindamiesi, ilgėdamiesi artimųjų ir iš naujo pamildami. Tačiau ore tvyro laikinumo nuojauta.

Dvaro valdoje Gven aptinka apleistą sodą, ir jo skaudi praeitis ima skambėti kaip pamėkliškas naujųjų šios vietos gyventojų likimo aidas. Rožės, lelijos, narcizai, vilkdalgiai – po daugelio metų čia vėl pražystančios gėlės tampa svarbiais simboliais, padedančiais Gven papasakoti savo istoriją ir karo akivaizdoje išvelgti naują gyvenimo prasmę.

Pasakojimas apie ilgesį, gyvenimą ir mirtį – dalykus, be kurių neapsieitų nė vienas puikus sodas. – Morning Star-Telegram

Pirkite internetu
www.tytoalba.lt

